

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата історичних наук Кравця Данила Михайловича на дисертацію Діденко Катерини Володимирівни «*Створення та діяльність Всеукраїнського комітету сприяння вченим (ВУКСВ) в УСРР (1921–1938 рр.)*», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України

Обрана в дисертації тематика дослідження є надзвичайно перспективним напрямком студій в Україні, адже робота Катерини Діденко декларує або ж вирішує деякі фахові завдання сучасної української гуманітаристики, а зокрема історії України першої половини ХХ століття. Для свого дослідження К. Діденко цілком виправдано обрала дуже конкретну тематику – створення та діяльність Всеукраїнського комітету сприяння вченим (ВУКСВ) в УСРР (1921–1938 рр.). Міжвоєнний період є одним з визначальних етапів в історії України. За останні десятиліття вийшло безліч вітчизняних та зарубіжних наукових досліджень та документальних свідчень, які показують, скільки коштувала модернізація суспільства в людському вимірі, а особливо на території радянської України. Керівники радянської України 1920-х рр. зображували свою республіку, як новий «український П'ємонт» – державу, що принесе національне та соціальне визволення українцям, які тимчасово опинились під пануванням «іноземної буржуазії». Підтримка радянських науковців була важливою складовою цієї доктрини. Відзначимо також, що нова хвиля історіописання, яка вже наринала на американські та західноєвропейські університети й наукові установи є дуже актуальною й для української історичної науки і може дати поштовх для роздумів над питаннями, яких не порушував традиційний національний історик. Скажімо представників «нової історії», часто цікавить те, що Мішель Фуко назвав «мікрофізикою влади». Чому б не конкретизувати доволі звичну рубрику «радянська влада та інтелігенція» аналізом такої мікрофізики влади власне в діяльності ВУКСВ. Це важливе й актуальне завдання поставила собі за мету дисертантка.

Мета роботи К. Діденко визначена правильно, відповідно до якої чітко сформульовано десять дослідницьких завдань. Так само коректно окреслено об'єкт та предмет дослідження. Об'єктом дисертаційного дослідження стали суспільно-політичні та соціально-економічні процеси в УСРР у 1920-х – 1930-х рр., а предметом – нормативно-правові та організаційні заходи владних структур зі створення ВУКСВ, основні напрями його діяльності з організації соціального та матеріально-побутового забезпечення науковців у 1921–1938 рр.

Дисертаційне дослідження виконане самостійно, викладені наукові результати належать дисертантці особисто. Структура рецензованої роботи логічна, науковий апарат оформлений за діючими вимогами до дисертаційних досліджень, що дало змогу авторці сфокусувати свою увагу на докладному аналізові різних аспектів діяльності ВУКСВ. Дисертація структурно складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (338 позицій) й додатків. Основний текст дисертації викладено на 249 сторінках, загальний обсяг – 333 сторінки. Основні положення дисертації адекватно й повною мірою відображені у численних статтях авторки, 7 з яких опубліковано у наукових фахових виданнях України.

У «Вступі» обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету та завдання роботи, вказано наукову новизну результатів проведеного дослідження, визначено об'єкт і предмет дослідження, окреслено його методологічну основу, теоретичне і практичне значення отриманих результатів.

Розділ 1 «Стан наукової розробки проблеми, джерела та методологія дослідження» присвячений аналізу історіографії та джерельних матеріалів дисертаційного дослідження. У *підрозділі 1.1* та *підрозділі 1.2* дисертантка охарактеризувала стан наукової розробки теми та джерельну базу дослідження. Основою дисертації стали документи і матеріали архівних фондів. Під час наукового пошуку дисертантка опрацьовано фонди Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (ЦДАВОУ), Государственного архива Российской Федерации (ГАРФ), а також Одеського та Дніпропетровського обласних державних архівів. Більшість документів введено до наукового вжитку вперше. У *підрозділі 1.3* висвітлено теоретико-методологічні засади дослідження становища інтелігенції у міжвоєнний період.

У *розділі 2 «Організаційні структури та механізми надання допомоги вченим»* дисертантка характеризує відносини української радянської інтелігенції із більшовицькою владою (*підрозділ 2.1*), яка завжди намагалась придушити всяке інакомислення серед науковців. У *підрозділі 2.2* та *підрозділі 2.3* проаналізовано засади створення та функціонування Всеукраїнського комітету сприяння вченим, а також співпрацю ВУКСВ з Секціями наукових працівників спілки «Робос». На особливу увагу заслуговує *підрозділ 2.3* у якому авторка характеризує організацію і засади діяльності Будинків вчених у радянській Україні. На початках ці установи були чисто культурними закладами у містах, створеними їх науковою елітою для забезпечення своїх потреб, а в епоху індустріалізації вони стали осередками радянської інтелігенції та нав'язування їй марксистсько-ленінської ідеології.

Розділ 3 «Діяльність ВУКСВ з організації соціального захисту та матеріально-побутового забезпечення науковців» присвячено дослідженню таких важливих проблем життя науковців міжвоєнної радянської України як: оплата праці, пенсії та сімейні бюджети (*підрозділ 3.1*), академічне забезпечення вчених (*підрозділ 3.2.*), житлові умови та вирішення соціальних проблем науковців (*підрозділ 3.3*) та організація їх медичного обслуговування (*підрозділ 3.4*).

Авторські судження, міркування, узагальнення й спостереження підсумовані у «**Висновках**», що корелюються з поставленими у роботі завданнями.

Водночас звертаємо увагу на окремі неточності й дискусійні моменти присутні у тексті кандидатської дисертації :

1. Робота тільки виграла б і стала інформативнішою, якби дисертантка залучила до свого дослідження спогади визначних українських вчених міжвоєнного періоду, адже такі документи чудово ілюструють як відношення радянської влади до наукового середовища так і побутові умови самих вчених. Зокрема варто було б звернутися до щоденників Сергія Єфремова¹ та опублікованого листування Михайла Грушевського².

2. У *підрозділі 3.1* варто було б детальніше зупинитися на економічній ситуації в радянській Україні 1920–1930-х рр., зокрема на фінансове становище у республіці, інфляцію, політику ціноутворень тощо. Це дало б змогу краще проілюструвати реальну купівельну спроможність науковців та простежити як змінювалось їх матеріальне становище упродовж двох десятиліть. Рекомендуємо звернути увагу на серію видань «3 історії повсякденного життя в Україні»³.

3. З огляду на те, що хронологічні межі дослідження охоплюють політику коренізації / українізації, УСРР, дисертація виграла б якщо б дослідниця більш детально зупинилася на цьому питанні, адже воно безпосередньо пов'язане із політикою радянської влади щодо українських вчених. Тут можемо порекомендувати книгу американського дослідника Террі Мартина про національну політику СРСР⁴.

4. Більша частина як наукової інтелігенції загалом, так і вчених зокрема проживали у містах. Там, зокрема функціонували і Доми вчених, діяльність яких дисертантка проаналізувала у своїй роботі. Рекомендували б дослідниці більш детально описати особливості міського життя в УСРР. Дисертантці доцільно було б використати праці

¹ Єфремов, С. Щоденники. 1923-1929 / С. О. Єфремов. – Київ: ЗАТ "Газета "Рада", 1997. – 834 с.

² Напр. Дядюк М. Листи Михайла Грушевського до Михайла Возняка / Мирослава Дядюк // Український історик. – 2006–2007. – Т. XLIII – XLIV. – С. 113–154.

³ Напр. Українське радянське суспільство 30-х рр. XX ст.: нариси повсякденного життя: Колективна монографія / Відп. ред. С. В. Кульчицький — К.: Інститут історії України НАН України, 2012. — 786 с.

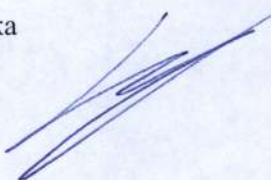
⁴ Мартин, Т. Імперія національного вирівнювання. Нації та націоналізм у Радянському Союзі (1923-1939 роки) / Террі Мартин, Київ, Критика, 2013. – 640 с.

київського дослідника Мирослава Борисенка, що присвячені житловим і побутом проблемам міського населення України 1920–1930-х рр.⁵

Ці зауваження, частково дискусійного характеру, не ставлять під сумнів наукову вартість дисертації. Робота є завершеним науковим дослідженням, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують конкретні наукові задачі, а саме вперше в українській історіографії досліджено організацію та особливості діяльності ВУКСВ.

Таким чином, дисертація Діденко Катерини Володимирівни «Створення та діяльність Всеукраїнського комітету сприяння вченим (ВУКСВ) в УСРР (1921–1938 рр.)», подана на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України, за своїми характеристиками відповідає вимогам ДАК МОН України, які ставляться до кандидатських дисертацій. Зміст автореферату й основних положень дисертації ідентичні між собою. З огляду на вищесказане, авторка дисертації Діденко Катерина Володимирівна заслуговує присвоєння їй науково ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України.

кандидат історичних наук,
науковий співробітник відділу рукописів
Львівської національної наукової
бібліотеки України ім. В. Стефаника
НАН України

Кравець Д. М.

Львів, 30 серпня, 2021 р.

⁵ Борисенко, М. Житло та побут міського населення України у 20–30-х роках ХХ століття. /Мирослав Борисенко, Київ, «Стилос». – 270 с.